

*Entretiens avec Denis Szabo**

**Marcel Fournier,
Montréal, Liber, 1998, σελ. 228**

Βιβλιοκρισία:

Αντώνη Δ. Μαγγανά, Καθηγητή Τομέα Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Ασφαλώς, δεν υπάρχει επιστήμονας, σε παγκόσμιο επίπεδο, που να έχει προσφέρει τόσο πολλά πράγματα στην επιστήμη της Εγκληματολογίας, όσο ο Καθηγητής *Denis Szabo*. Ήδη από το 1993, η έγκριτη επιθεώρηση του Πανεπιστημίου του Montréal *Criminologie*, είχε αφιερώσει ειδικό τεύχος στη Συγκριτική Εγκληματολογία και τον *Denis Szabo*. Στο τεύχος αυτό ο Καθηγητής *Maurice Cusson*, τον είχε αποκαλέσει «πολίτη του κόσμου» που πιστεύει ότι ο πλανήτης Γη έχει γίνει ένα «ολικό χωριό» (*Village global*),¹ εφόσον η εγκληματικότητα παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά στις περισσότερες χώρες του «δυτικού» κόσμου.

Πράγματι υπάρχουν κοινές τάσεις στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και οι θεσμοί για την καταπολέμηση του εγκλήματος, όπως η αστυνομία και οι σωφρονιστικοί μηχανισμοί, προσομοιάζουν.²

Ο ίδιος ο *Szabo*, σε μία δημοσίευσή του στην Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας είχε τονίσει προφητικά ατενίζοντας το μέλλον: «Στο όνομα της κοινωνικής αλληλεγγύης, η προστασία του κόσμου, της οικουμένης, θα τοποθετείται πλάι σε εκείνη της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως κυρίαρχη αξία. Αυτή η διαδικασία, η οποία πραγματοποιείται υπό τα βλέμματά μας, θα εμπνέει το ποινικό δίκαιο και την αντεγκληματική πολιτική τις επόμενες δεκαετίες».³

Την πληθωρική προσωπικότητα του *Denis Szabo* προσπάθησε να σκιαγραφήσει στο παρόν βιβλίο, μέσω συνεντεύξεων, ένας μαθητής του, ο *Marcel Fournier*, καθηγητής κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Montréal. Ίσως η μορφή των συνεντεύξεων να ήταν ο καλύτερος τρόπος να βγει στην επιφάνεια η μαχητικότητα του *D. Szabo*, ο οποίος, πάντοτε, προτιμούσε να απαντά σε προκλήσεις.

Η πρώτη πρόκληση, γι' αυτούς που δεν τον γνωρίζουν ίσως καλά, είναι η φωτογραφία του στο εσωτερικό του βιβλίου. Αυτός, λοιπόν, ο άνθρωπος ο οποίος αρεσκόταν να εμφανίζεται συχνά με παπιγιόν και εξεζητημένα ενδύματα, εδώ φωτογραφίζεται με καρό πουκάμισο που χρησιμοποιούν οι εργάτες και νταλικιέρηδες της Β. Αμερικής.

Ο *Denis Szabo*, ο οποίος αρέσκεται να αποκαλεί τον εαυτό του άπατρι, γεννήθηκε στην Ουγγαρία το 1923. Έχοντας γνωρίσει τη ναζιστική κατοχή αλλά και εκείνην του Κόκκινου Στρατού, κατέληξε να γίνει ένας ασυμβίβαστος υπέρμαχος της ελευθερίας.

«Εκείνο που μετρά για μένα», τονίζει, «είναι η επιδίωξη του ιδεώδους μιας πιο δίκαιης κοινωνίας, η αποκατάσταση, ιδίως για τα άτομα της γενιάς μου, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που ποδοπατήθηκε από τον πόλεμο που δεν έκανε διάκριση μεταξύ στρατιωτών και αμάχων πολιτών, καθώς και η δημιουργία μιας κοινωνίας κόσμιας αποτελούμενης από γιατρούς, νομικούς, κοινωνιολόγους κ.ά., που να ενδιαφέρεται για τα ποινικά θέματα. Η μέθοδος (για να φθάσει κανείς στο αποτέλεσμα αυτό) είναι η επιστημονική έρευνα, η εγγύηση της ειλικρίνειας, η ακεραιότητα του ερευνητή καθοδηγούμενη από τη φιλευσπλαχνία και τον οίκτο για τους πλέον δυστυχείς ανάμεσά μας, τους εγκληματίες, και τους πιο αθώους, τα θύματα ...».

Όσον αφορά στην επιστήμη της Εγκληματολογίας αυτή έγινε, κυρίως χάρη στον *D. Szabo*, ένα πλήρες και σεβαστό μέλος της πανεπιστημιακής οικογένειας από τη δεκαετία του 1960 και μετά από πολλές προσπάθειες.

Από τη νεανική του ηλικία, ο *Denis Szabo*, κράτησε δύο πράγματα, το ένα θετικό και το άλλο αρνητικό. Το αρνητικό συνίσταται σε μία στάση επιθετική και ταυτόχρονα αμυντική, επαναστατική, θα λέγαμε, απέναντι στην εξουσία, που συνοδεύεται από μία αίσθηση ανεξαρτησίας και ελευθερίας. Το θετικό έγκειται στο ότι από τα δέκα χρόνια του κατάλαβε την αξία του χρόνου, ότι δηλαδή, τα πάντα είναι χρονομετρημένα και προγραμματισμένα και ότι σε μισή ώρα μπορείς να κάνεις αναρίθμητα πράγματα. Μπορείς να αλλάξεις τον κόσμο σε 24 ώρες.

Η ναζιστική περίοδος που πέρασε η Ουγγαρία τον σημάδεψε βαθιά και ανεξίτηλα. Η σύντομη υπηρεσία του στο στρατό του έδωσε να καταλάβει το παράλογο κάθε μορφής ολοκληρωτισμού.

Το 1945, επιστρέφει στην Ουγγαρία η οποία καταλαμβάνεται από τον Κόκκινο Στρατό. Τελειώνει το πρώτο του δίπλωμα (bac του λυκείου) το 1947 και αρχίζει να «ερωτοτροπεί» με την κοινωνιολογία, αφού η νομική επιστήμη δεν τράβηξε το ενδιαφέρον του. Τότε γνώρισε τον πρώτο καθηγητή της έδρας της Κοινωνιολογίας, τον *Alexandre Szalai*, ισχυρό στέλεχος του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, με διδακτορικό στην ψυχοπαθολογία, ο οποίος και δέχθηκε να τον κατευθύνει στα πρώτα του βήματα.

Προερχόμενος από καθολική οικογένεια, διάβασε όταν ήταν νέος τα περισσότερα έργα της κλασικής λογοτεχνίας. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του είχε ως καθηγητή τον *Lucaks* στο μάθημα «Φαινομενολογία του πνεύματος», όπου όμως, κατάλαβε ότι δεν ήταν φτιαγμένος για τη φιλοσοφία.

Το 1949 έφυγε, οριστικά, από τη Βουδαπέστη και κατέληξε στο Βέλγιο μαζί με δύο φίλους του. Σιγά - σιγά άρχισε ως πανεπιστημιακός βοηθός να παραδίδει μαθήματα στη Louvain παράλληλα με τις μεταπτυχιακές του σπουδές.

Τότε προσκολλήθηκε ιδεολογικά στην Ανοικτή Κοινωνία του *Karl Popper* και τον πλουραλιστικό φιλελευθερισμό. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ατόμου έγινε, για εκείνον, μία ιδεολογία πραγματιστική (ευέλικτη, προσαρμοζόμενη στις περιστάσεις) αλλά και δογματική, μη υποχωρώντας ποτέ σε θέματα αρχών.

Πιστεύει, βασικά, ότι ο μαρξισμός - λενινισμός οδήγησε την ανθρωπότητα στην καταστροφή. Τον απωθούν τόσο ο σοσιαλισμός όσο και ο ολοκληρωτικός (integral) εθνικισμός. Οι τραυματικές εμπειρίες του φαίνονται καθαρά στην ακόλουθη φράση: «Είδα πώς οι εθνικιστές Ούγγροι που έγιναν ναζί εξαφάνισαν τους μισούς Εβραίους, είδα Ούγγρους σοσιαλιστές που μπήκαν στο κομμουνιστικό κόμμα να εξοντώνουν όλους εκείνους που δεν σκέφτονταν σαν αυτούς».

Γιατί, όμως, επέλεξε να διδάξει κοινωνιολογία; Διότι αποζητούσε μία κοινωνία όπου η κοινωνική δικαιοσύνη, η ανεκτικότητα, ο σεβασμός του διαφορετικού θα προεξήρχαν. Η ελευθερία και η απόσταση που κράτησε απέναντι στα διάφορα κινήματα τον βοήθησε ώστε να μπορεί να αισθάνεται άνετα με όλους.

Στη συνέχεια, μεταξύ 23 και 25 χρόνων βάλθηκε να δομεί το επιστημολογικό του υπόβαθρο. Στο μυαλό του είχε την ακόλουθη εικόνα: Όταν ρίξουμε ένα καράβι στον απέραντο ωκεανό των γνώσεων πρέπει το σκαρί του καραβιού να είναι στιβαρό και να έχει στυλ και χαρακτήρα. Στη συνέχεια, μπορείς ν' αλλάξεις τα πανιά, τα σχοινιά, αλλά δεν είναι δυνατόν πλέον ν' αλλάξεις το σκαρί. Μπορούμε να προσαρμοσθούμε, να ελιχθούμε με μεγαλύτερη ή μικρότερη ικανότητα, αλλά μένουμε αμετακίνητοι στα βασικά μας περιγράμματα.

Με προφητικές ικανότητες είχε επιλέξει ως θέμα της διατριβής του την «κοινωνία της πόλης» (*Sociti urbaine*). Είχε διαβλέψει ότι το μέλλον θα παιζόταν και θα διαμορφωνόταν μέσα στη ζωή της πόλης. Τα κοινωνικά προβλήματα είχαν εκεί τις ρίζες τους.

Παράλληλα με το Βέλγιο, ανέπτυξε σχέσεις και με το Παρίσι. Σιγά - σιγά, άρχισε να δημιουργεί μία προσωπική εικόνα για την κοινωνιολογία που θα την αποκαλούσα πραγματιστική, απογυμνωμένη από θεωρητικές και συχνά στείρες κατασκευές: «Η

κοινωνιολογία είναι αυτό που κάνουν εκείνοι που θεωρούν τους εαυτούς τους ως κοινωνιολόγους. Ας αφήσουμε τα υπόλοιπα στην άκρη, διότι δεν θα συμφωνήσουμε ποτέ».

Κατά την παραμονή του στο Παρίσι είχε την ευκαιρία να ακολουθήσει τα σεμινάρια του *Levy - Bruhl* αλλά, κυρίως του *Georges Freedman*, από τον οποίο επηρεάστηκε σημαντικά.

Τελικά, ο τίτλος του διδακτορικού του ήταν «Έγκλημα και Πόλη». Η στροφή προς την Εγκληματολογία είχε γίνει.

Έπειτα, άρχισε να σκέφτεται να μεταναστεύσει στον Καναδά μετά από προτροπές ενός φίλου του ιερωμένου από το Québec του *Abbé Lacoste*. Το 1956 φθάνει στο Montréal για να διδάξει την κοινωνιολογική εγκληματολογία στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών και με τελικό σκοπό να δημιουργήσει ένα Τμήμα Εγκληματολογίας. Τότε, άρχισε μία δουλειά συστηματική. Το πρώτο μάθημα δόθηκε στη Σχολή Λαϊκής Επιμόρφωσης του Πανεπιστημίου και μαθητές του ήταν αστυνομικοί, σωφρονιστικοί υπάλληλοι, επισκέπτες των φυλακών κ.ά.

Η αλληλεξάρτηση μεταξύ των διαφόρων υπηρεσιών και των δραστηριοτήτων τους ωθούσε προς αυτό που θα αποκαλείτο αργότερα σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, τη διοίκηση δηλαδή και διαχείριση αυτού του συστήματος. Η πολιτική που ακολούθησε, εμπνευσμένη από το καθημερινό, διευρυνόμενο πεδίο διαχείρισης, αποκλήθηκε αντεγκληματική πολιτική.

Σε ένα άλλο επίπεδο και μέσα στο ίδιο Πανεπιστήμιο, δημιουργήθηκε η Εγκληματολογία, περνώντας μέσα από την Ιατρική, τη Νομική, τις κοινωνικές, πολιτικές και ψυχολογικές επιστήμες. Εμπνευσμένη από τις θεωρητικές και εμπειρικές έρευνες αντεγκληματικής πολιτικής, έχοντας πλέον ριζώσει στο Πανεπιστήμιο και στους τρεις κύκλους σπουδών, με πολυάριθμες έρευνες ποιότητας, η Εγκληματολογία αποτελούσε, πλέον, την επιστημονική αναφορά του συστήματος αντεγκληματικής πολιτικής. Στόχος της ήταν να προμηθεύσει το σύστημα αυτό με ανώτερα στελέχη, κάθε είδους ειδικούς, ερευνητές και διοικητικούς υπαλλήλους.

Το σύστημα αντεγκληματικής πολιτικής είχε ένα *input*, που το τροφοδοτούσε η εισαγγελία, η αστυνομία κ.ά., και ένα *output* συγκροτούμενο από την εφαρμογή των ποινών, την επανένταξη, την υφ' όρον απόλυση και τη συνδρομή μετά την έξοδο από τη φυλακή.

Η αντεγκληματική πολιτική χρησιμοποιώντας και το ποινικό δίκαιο, επέτρεπε να εξαχθούν οι κανόνες που έκαναν το σύστημα ένα συγκροτημένο σύνολο. Η Εγκληματολογία έφτιαχνε παρεμβαίνοντες και πραγματοποιούσε έρευνες βασικές και αποτιμητικές του όλου συστήματος.

Παράλληλα με αυτή την εξέλιξη και ο παράγων τύχη έπαιξε το ρόλο του με τη μορφή των επισήμων ερευνητικών επιτροπών. Ο στόχος των κυβερνήσεων (τόσο σε ομοσπονδιακό όσο και σε επαρχιακό επίπεδο) με τις επιτροπές αυτές, ήταν να εκσυγχρονίσει τον δικαστικό μηχανισμό και να πολεμήσει πιο αποτελεσματικά το έγκλημα. Αντίθετα, όμως, από την Ευρώπη, όπου τα πορίσματα αναλόγων επιτροπών, προετοιμασμένα από ανωτέρους υπαλλήλους μπαίνουν στα συρτάρια, η αγγλοσαξονική πρακτική είναι τελείως διαφορετική. Οι βασιλικές επιτροπές έρευνας προέβαιναν σε δημόσιες ακροάσεις σε όλη τη χώρα όπου άκουγαν όλους αυτούς που είχαν κάτι να πουν. Τα πορίσματά τους επηρέασαν σε λιγότερο ή περισσότερο βαθμό τις πολιτικές των Κυβερνήσεων. Ο *Denis Szabo* βρέθηκε, ως επιστημονικός σύμβουλος, πίσω από δύο σημαντικά πορίσματα. Εκείνο της Επιτροπής *Ouimet* και εκείνο της Επιτροπής της *Prevost* που αφορούσαν την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και τη λειτουργία της αστυνομίας.⁴

Την εποχή εκείνη (δεκαετία του 1970) αμερικανοί κοινωνιολόγοι του *Harvard*, της *Columbia*, του *Ann Arbour*, *Michigan* και *Berkeley*, άρχισαν να ερευνούν τα ποινικά ζητήματα επιστημονικά, διέθεσαν όλα τα μέσα για να μελετήσουν σε βάθος την ποινική δικαιοσύνη και την εγκληματικότητα. Όμως, δεν είχαν, ποτέ πατήσει το πόδι τους σε δικαστήριο ή σωφρονιστικό κατάστημα. Απέναντί τους είχαν επαγγελματίες του δικαίου, οι οποίοι ήξεραν που βρίσκονταν τα προβλήματα, δεν κατείχαν όμως, την επιστημονική μέθοδο για να τα ερευνήσουν. Έτσι, σιγά - σιγά, αναπτύχθηκε στις ΗΠΑ η σύγχρονη Εγκληματολογία στο σταυροδρόμι των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, της ψυχολογίας, του ποινικού δικαίου και των σωφρονιστικών πρακτικών. Για να επιτύχει όμως, η συνταγή πρέπει και τα τρία στοιχεία, κοινωνιολογία, ποινικό δίκαιο και ψυχιατρική να αναμιχθούν κατάλληλα.

Μετά την εδραίωση της Σχολής Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου του Montréal, ο *Denis Szabo* αφιέρωσε τις δυνάμεις του στη δημιουργία του Διεθνούς Κέντρου Συγκριτικής

Εγκληματολογίας (CICC). Ξεκίνησε από την ιδέα ότι η «νομική» ασφάλεια (*Securité judiciaire*) συνυπάρχει με την κοινωνική ασφάλεια (υγεία, πρόνοια, παιδεία). Πίστευε ότι όλος ο κόσμος έχει δικαίωμα στη νομική συνδρομή. Το κράτος πρόνοιας πρέπει να επεκταθεί και στην ποινική δικαιοσύνη, η προάσπιση των ατομικών δικαιωμάτων περνά από τον σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας από την αστυνομία, η ασφάλεια των προσώπων και των αγαθών αποτελεί ατομικό δικαίωμα που το κράτος οφείλει να εγγυηθεί.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1960, η Εγκληματολογία, όπως και το σύνολο των κοινωνικών επιστημών, πέρασαν από σοβαρή κρίση. Άρχισαν να αναπτύσσονται οι απόψεις της κριτικής εγκληματολογίας, καθώς και εκείνες της κοινωνικής αντίδρασης. Το έγκλημα δεν υπάρχει αφ' εαυτού αλλά αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή που πηγάζει από το ποινικό δίκαιο, που με τη σειρά του προέρχεται από την εξουσία, εύθραυστο προϊόν της πάλης των τάξεων. Τότε, οι ειδικοί επικεντρώνονταν, κυρίως, στην έννοια της παρέκκλισης, η οποία, μόνη, επιτρέπει να κατανοήσουμε τη δυναμική της κοινωνικής αλλαγής. Οι απόψεις αυτές επεκτείνονταν σε όλες τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Εθεωρείτο, τότε, ότι είναι ο ψυχίατρος που πρέπει να εγκλεισθεί και όχι οι «επονομαζόμενοι» τρελοί. Είναι οι νομοθέτες και οι πολιτικοί που θα έπρεπε να αντικαταστήσουν τους κρατουμένους στις φυλακές. Επρόκειτο για την περίοδο, όπου οι ιδέες του Μάο είχαν μεγάλη επιρροή, κυρίως στους νέους. Έτσι, οι εγκληματίες θεωρήθηκαν θύματα της καταστολής και προπομπός νέων αξιών και ενός νέου πολιτισμού. Απέναντι σε αυτή την κρίση των αξιών, ο *Denis Szabo*, ως κοινωνιολόγος, θέλησε να πάρει μία σαφή θέση και όχι να μείνει μέσα στην ασφάλεια της μη εμπλοκής.

«Αν θέλουμε να φτιάξουμε πραγματικούς εγκληματολόγους που να δουλεύουν στο πεδίο, πρέπει να δεχθούν με κριτικό πνεύμα ότι είναι το δίκαιο που ξεχωρίζει τους εγκληματίες από τους μη εγκληματίες. Είναι ανάγκη να τραβήξουμε μία γραμμή, αυθαίρετη ασφαλώς, αλλά απαραίτητη. Διαφορετικά, αν αρνηθούμε να δούμε αυτές τις διακρίσεις όπως οι εγκληματολόγοι του Berkeley, οι οποίοι επέμειναν στις απόλυτες θέσεις τους, θα προκαλέσουμε ρήξεις, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση, το κλείσιμο της Σχολής Εγκληματολογίας του Berkeley από την κυβέρνηση Reagan».

Για τον *Denis Szabo*, αν οι εγκληματολόγοι κρατήσουν την έννοια της παρέκκλισης ως κύριο σημείο αναφοράς, τότε η επιστήμη επιστρέφει στην κοινωνιολογία, και αναγκαστικά, οι εγκληματολόγοι θα γυρίσουν από εκεί που ξεκίνησαν: το δίκαιο, την ιατρική ή την κοινωνική εργασία. «Οι απόλυτες στάσεις στον τομέα της εγκληματολογίας είναι αντι-παραγωγικές και οδηγούν, τελικά, στην εξαφάνιση. Πρέπει πάντα να στρογγυλεύουμε τις γωνίες, να επιτρέπουμε αρκετό περιθώριο για λογικούς συμβιβασμούς. Πρέπει οι ιδεολογικές προκαταλήψεις να δεχθούν τα δεδομένα των εμπειρικών επιστημών παρά τις όποιες αντιθέσεις ως προς την ερμηνεία τους». Στο Montréal, χάριν, κυρίως, στην επιμονή του *Denis Szabo* πέρασαν από το σκόπελο αυτό.

Παρ' όλα αυτά, ο ίδιος δέχθηκε πολλές επιθέσεις τόσο από δεξιά όσο και από αριστερά. Ως πρόεδρος, στην αρχή και ως επίτιμος Πρόεδρος στη συνέχεια (μέχρι το 1985), του Διεθνούς Κέντρου Συγκριτικής Εγκληματολογίας (CICC), ο *Denis Szabo* πραγματοποίησε πολλά ταξίδια σε χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Ασίας, πιστεύοντας ότι η Σχολή Εγκληματολογίας του Montréal καθώς και το CICC θα μπορούσαν να αποτελέσουν το σημείο ζεύξης των διαφόρων ρευμάτων που προέρχονταν τόσο από την Ευρώπη όσο και από την Αμερική.

Είναι γεγονός, ότι ο *Denis Szabo* είχε εντοπίσει νωρίς τη σημασία της χρηματοδότησης για τα διάφορα προγράμματα. Θυμάμαι προσωπικά, όταν τον είχα πρωτοσυναντήσει στο Κέντρο Εγκληματολογίας, μου είχε προτείνει να εργασθεί σε δύο προγράμματα, ένα επιχορηγούμενο από την Κυβέρνηση και το άλλο από τον ΟΗΕ.

Όμως, η Σχολή Εγκληματολογίας και το CICC δεν ήταν μόνον εκείνος. Η Εγκληματολογία διδασκόταν από έγκυρους και καθιερωμένους επιστήμονες που εκπροσωπούσαν όλες τις τάσεις. Ο *Fréchet* την ψυχολογική εγκληματολογία καθώς και ο *Marc Le Blanc* που στη συνέχεια αναδείχθηκε σε εξάιρετο μελετητή της παραβατικότητας των ανηλίκων. Ο *Ellenberger* την ψυχιατρική εγκληματολογία. Ο *P. Landreville* την κριτική εγκληματολογία, ενώ ο *Maurice Cusson* μία πραγματιστική προσέγγιση της εγκληματικότητας στηριγμένη στην περιστασιακή πρόληψη. Η *M.A. Bertrand*, έδωσε σημαντική ώθηση στις φεμινιστικές προσεγγίσεις. Ο *A.*

Normandeau ασχολήθηκε με τα θύματα και την αστυνομία, ο *J.P. Brodeur*, φιλόσοφος στην προέλευση, με την αστυνομία και ο *J. Rico* αποτέλεσε το σημείο ζεύξης με το ποινικό δίκαιο.

Σήμερα, η Σχολή, θεωρείται η καλύτερη διεθνώς, εκδίδει ένα από τα εγκυρότερα, σε παγκόσμιο επίπεδο, περιοδικά, την *Revue Criminologie*, προσκαλεί επιστήμονες κύρους για να δώσουν μαθήματα και διεξάγει διάφορες έρευνες σε επίκαιρα θέματα.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου του *M. Fournier*, είναι αφιερωμένο στην επιστήμη της Εγκληματολογίας και στο αντικείμενό της.

Ξεκινά με το ρόλο που παίζει ο γενετικός παράγοντας. Κατά τον *Szabo* οι «γενετικές» πλευρές είναι ασφαλώς ένας πολύ σημαντικός αλλά και σύνθετος παράγοντας. Όμως δεν αποτελούν παρά ένα 5% των μεταβλητών, ενώ οι «κοινωνικοπολιτικές» ένα ποσοστό 95%. Ασφαλώς, η ραγδαία πρόοδος της γενετικής μπορεί να επηρεάσει αυτά τα ποσοστά και να οδηγήσει σε εκπλήξεις.

Στο νευρολογικό πεδίο, η εργασία που έγινε για τους σεξουαλικούς εγκληματίες ή τους ανθρωποκτόνους κατ' επανάληψη, αφορούν ένα πολύ μικρό τμήμα του πληθυσμού. Ένα στους 100.000 περίπου. Όμως, ολόκληρος ο κατασταλτικός μηχανισμός σχεδιάστηκε για να προστατεύσει τον πολίτη από αυτό το 1/100.000.

Οι πιο πρόσφατες εγκληματολογικές έρευνες στην κοινωνική ψυχολογία, την κοινωνιολογία και την ανθρωπολογία δείχνουν ότι όλα αποφασίζονται στο επίπεδο της οικογένειας και της κοινωνικοποίησης του παιδιού πριν από τα 2 χρόνια μέχρι τα 10.

Στην ερώτηση ποια είναι τα στοιχεία κοινωνικοποίησης που οδηγούν ορισμένα άτομα στην παραβατικότητα και άλλα όχι, ο *D. Szabo*, εξηγώντας ταυτόχρονα την αύξηση της εγκληματικότητας μετά το 1960, τονίζει ότι η καμπύλη συνοδεύει στην πράξη την αποδιοργάνωση του κοινωνικού ιστού. Απαντώντας στην ερώτηση αν υποστηρίζει τις παραδοσιακές μορφές κοινωνίας και οικογένειας, πιστεύει ότι υπάρχει μία γενική απάθεια στην κοινωνία απέναντι στις ηθικές αξίες. Βρισκόμαστε μπροστά σε ένα πολιτισμό χωρίς ηθική (*amoral*) σύμφωνα με τον όρο που χρησιμοποιεί η *Gertrude Himmerlfarb*.

Για να στηρίξει τις ιδέες του, χρησιμοποιεί ορισμένα παραδείγματα. Κάποτε στο μάθημά του μιλούσε για την πορνεία. Κατά τη διάρκεια διαλόγου με τους φοιτητές, ανέφερε ότι το να πουλά κάποιος τα οπίσθιά του, δεν είναι ακριβώς το ίδιο πράγμα με το να πουλά πατάτες ή γραβάτες. Οι φοιτητές (οι περισσότερες ήταν κοπέλες) τον άκουγαν ευγενικά χωρίς όμως να δείχνουν ότι το θέμα τους αφορούσε. Πεποίθησή τους ήταν ότι έχουμε το δικαίωμα να διαθέτουμε το σώμα και το χρόνο μας όπως θέλουμε. Μπορεί να έχουμε, πράγματι, μία ιδέα της διαφοράς ανάμεσα στα οπίσθια και την πατάτα, αλλά δεν διαθέτουμε σίγουρα κριτήρια διάκρισης, την ουσία δηλαδή της άποψης όσον αφορά μία αξία. Στο βάθος, όλα μπορεί να ισχύσουν, υπό τον όρο ότι δεν γίνονται με εχθρική πρόθεση.

Το άλλο παράδειγμα αφορά την παιδοφιλία και την αιμομιξία. Θυμάται για πάντα μία χαριτωμένη νέα γυναίκα, κοινωνιολόγο στο *Centre National de Recherche Scientifique (CNRS)*, η οποία υποστήριζε ότι οι κανόνες και οι απαγορεύσεις της κοινωνίας μας είναι απαράδεκτα και επί πλέον βλαπτικά πράγματα. Πίστευε, ακόμη, ότι βρισκόταν στην καλύτερη θέση για να μιήσει, σεξουαλικά, τον γιο της. Έβρισκε αξιολύπητο να τον αφήσει με ένα νέο κορίτσι ανίκανο να τον καταλάβει, γεμάτο από εσωτερικές συγκρούσεις, που κινδύνευε να καταστρέψει την ανάπτυξη της εύθραυστης σεξουαλικότητας του νέου αγοριού της.

Ο ίδιος πιστεύει ότι διάφορα κλινικά στοιχεία, αποδεικνύουν ότι οι αιμομικτικές σεξουαλικές σχέσεις ή η παιδοφιλία έχουν μία καταστροφική επίδραση στην ωρίμανση του παιδιού αλλά και στη μετέπειτα ζωή του.

Αναγνωρίζει, παρ' όλα αυτά, ότι υπάρχει μία πλατειά γκριζα ζώνη ανάμεσα στο επιτρεπόμενο και το απαγορευμένο. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να δείχνουμε προσοχή και πνεύμα πραγματιστικό απέναντι στους πειραματισμούς. Μπορούμε να δοκιμάσουμε πρακτικές, αλλά όταν αποτιμώντας τα αποτελέσματα βλέπουμε ότι είναι καλύτερα να υποχωρήσουμε, δεν πρέπει να διστάσουμε να το κάνουμε. Δεν είναι έτοιμος να δει θετικά οποιονδήποτε νεωτερισμό. «Σε φιλοσοφικό επίπεδο, είμαι λιγότερο τολμηρός, λιγότερο έτοιμος να ενθουσιασθώ με τους νεωτερισμούς. Στην πράξη όμως, στο πεδίο, είμαι πολύ πιο ευέλικτος και

συνοδεύω τους νεωτεριστές που πειραματίζονται. Όμως το βλέμμα μου είναι στραμμένο στα αποτελέσματα. Και υποχωρώ μπροστά στην αποτυχία, χωρίς να λυπάμαι. Στο σημείο αυτό πρέπει να έχει κανείς το κουράγιο να υποχωρήσει ή να προσαρμοστεί. Εδώ, ακριβώς, υπάρχει η διαμάχη με την κριτική εγκληματολογία ή την εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, οι οποίες ακινητοποιούσαν τις φιλοσοφικές και επιστημολογικές απόψεις τους στο μπετόν».

Μεγάλη σημασία δίνει ο Szabo στις πεποιθήσεις του κοινού, την κοινή γνώμη (*sens commun*) που αποτελεί το στοιχείο που μοιράζεται ο περισσότερος κόσμος. Πώς είναι δυνατό να πιστέψει ο κόσμος ότι ο νόμος δημιουργεί το έγκλημα; Ότι η αστυνομία και τα δικαστήρια το «παράγουν»;

Ο Marcel Fournier ρωτά, τότε, τον D. Szabo πώς εκλαμβάνει το ρόλο του καθηγητή Πανεπιστημίου. Εκείνος απάντησε πως είναι υπέρ της πλήρους ελευθερίας του καθηγητή: Προτείνει ιδέες, υποθέσεις στους φοιτητές του, συζητά μαζί τους και τους κατευθύνει για να μπορέσουν να επαληθεύσουν ορισμένα θέματα.

Όταν ο Fournier ρώτησε τον D. Szabo για τις σχέσεις του με τον M. Foucault, του ανέφερε ότι κατέληξαν σε σύγκρουση. Αυτό ήταν επόμενο, εφόσον και οι δύο ήταν ισχυροί χαρακτήρες, πολύ λίγο έτοιμοι να προβούν σε παραχωρήσεις. Όταν ο M. Foucault επισκέφθηκε το Montréal για να δώσει μερικά μαθήματα, συναντήθηκαν συνολικά τρεις φορές. Όπως ο ίδιος ο Szabo αναγνωρίζει, ήταν αρκετά φλύαρος και κουβέντιαζε γύρω από την εγκληματολογία. Μετά την τρίτη έξοδο, ο Foucault του είπε: «Ακούστε, αισθάνομαι πολλή ευχαρίστηση να σας ακούω, να ανταλλάσσουμε απόψεις, όμως επιτρέψτε μου να μην προχωρήσουμε παραπέρα. Ήρθα εδώ για να τελειώσω ένα βιβλίο. Ο χρόνος μου είναι αρκετά περιορισμένος και, κυρίως, θέλω να αποδείξω μία θέση. Ακούγοντάς σας δεν θα τελειώσω ποτέ γιατί υπάρχει το ένα, υπάρχει το άλλο. Εγώ, δεν έχω το χρόνο να ψάξω όλα αυτά τα βιβλία, να επαληθεύσω όλα αυτά τα πράγματα». Τελείωσε λέγοντας: «Προτιμώ να παραμείνω σε μία κατάσταση «παραγωγικής άγνοιας» (*ignorance constructive*). Και με σας βλέπω ότι δεν είναι δυνατή».

Ο D. Szabo ερμήνευσε την προσβλητική αυτή συμπεριφορά του Foucault ως αντανάκλωσα τις διαφορές απόψεων δύο διαφορετικών προσεγγίσεων, δύο διαφορετικών κόσμων.

Επανερχόμενοι στο σχίσμα που έλαβε χώρα στη Γαλλία, αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επανέλθουν με δύναμη οι απόψεις της εγκληματολογίας της κοινωνικής αντίδρασης ότι, δηλαδή, είναι το ποινικό δίκαιο, η ποινική δικονομία που «παράγουν» την εγκληματικότητα. Η τάση αυτή εκφράσθηκε εν μέρει μέσα από τις σελίδες του περιοδικού *Déviance et société*. Η απειλή και ο φόβος του εγκλήματος ήταν ένα όπλο στα χέρια της αστικής τάξης. Η εγκληματολογία ήταν, λοιπόν, κατευθυνόμενη. Ως παράδειγμα, δίνει εκείνο της εγκληματικότητας των μεταναστών από τη Β. Αφρική στη Γαλλία. Ενώ, λοιπόν, οι επίσημες στατιστικές δίνουν ένα ποσοστό 12%, με διάφορες μικροαναλυτικές μεθόδους οι οπαδοί των παραπάνω τάσεων προσπαθούν να αποδείξουν ότι το ποσοστό είναι μόνο 1-1,25%.

Ο ίδιος ο Szabo, προσωπικά, επέλεξε την αναθεωρητική στάση, η οποία οδηγεί σε μία διαρκή προσαρμογή, σε μία πολιτική των μικρών βημάτων για να απαλύνει τον πόνο αυτών που υποφέρουν τόσο ως θύματα όσο και ως δράστες εγκληματικών πράξεων. Τον απασχολεί, έντονα, η νεανική παραβατικότητα, η οποία εκδηλώνεται όλο και πιο νωρίς. Για να θεμελιώσει την πεποίθησή του αυτή αφηγείται το ακόλουθο ανέκδοτο: Στη δεκαετία του 1950 ρώτησαν ένα δείγμα καθηγητών Γυμνασίου στο Manhattan της Ν. Υόρκης, ποιες ήταν οι τρεις συμπεριφορές των μαθητών που τους προκαλούσαν τη μεγαλύτερη ανησυχία:

α) αντί να κάνουν τον κόπο να ρίξουν τα χαρτιά και τα σκουπίδια στο καλάθι των αχρήστων, τα ρίχνουν στο πάτωμα·

β) μασάνε τσίκλα ή μασουλάνε όταν ο καθηγητής τους ρωτά και

γ) κάνουν θόρυβο και καζούρα.

Στο τέλος της δεκαετίας του '80 ρώτησαν το ίδιο δείγμα στην ίδια περιοχή της Ν. Υόρκης. Οι καθηγητές έδωσαν τις ακόλουθες συμπεριφορές:

α) (οι μαθητές) φέρουν όπλα·

β) οι εγκυμοσύνες νεαρών κοριτσιών·

γ) τα ναρκωτικά.

Τα αποτελέσματα είναι ότι σήμερα υπάρχουν στις ΗΠΑ δεκάδες νεαρών παιδιών κάτω των 14 χρόνων που έχουν καταδικασθεί σε θάνατο. Και υπάρχουν πολιτείες όπως το Texas, όπου περιμένουν να φτάσουν τα 16 χρόνια για να τα εκτελέσουν, πράγμα που θεωρεί εντελώς απαράδεκτο. Και το κυριότερο είναι ότι δεν είχαμε προβλέψει αυτή την εξέλιξη, ότι, δηλαδή, όλο και μικρότερα παιδιά θα τελούν σοβαρότατα εγκλήματα, πράγμα που μας υποχρεώνει να αλλάξουμε τον τρόπο προσέγγισης της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Διάφορες κυβερνήσεις, για παράδειγμα, σκέφτονται να εισάγουν την αστική ευθύνη των γονέων.

Η φυλακή, όμως, παραμένει αναγκαία για τον *Denis Szabo*. Στο κεφάλαιο αυτό εκφράζει παραδοσιακές απόψεις. Ο εγκλεισμός και η στέρηση ορισμένων αγαθών είναι αναγκαία υπό τον όρο ότι δεν θα είναι όλοι οι κρατούμενοι μαζί και θα έχουν χωριστεί σε κατηγορίες. Δεν αρνείται ότι υπάρχει στιγματισμός, αλλά η νομοθεσία προσφέρεται πολύ λίγο για να ρυθμίσει αυτά τα ζητήματα και η πρακτική προχωρεί με ταχύτητα σαλιγκαριού.

Αντίθετα, δεν παραδέχθηκε τις θέσεις που ακολούθησαν τον *Foucault*, ότι, δηλαδή, η φυλακή αποτελεί ένα εργαλείο που οι κυβερνώσες τάξεις χρησιμοποιούν για να υποτάξουν τους εργάτες. Για τον *D. Szabo*, αποτελεί μία κύρωση όχι μόνο για το έγκλημα αλλά και για το ηθικό σφάλμα. Όταν ο καθηγητής *Fournier* του μιλά για επανένταξη, εκείνος απαντά, έμμεσα, λέγοντας ότι, στις μέρες μας, οι ειδικοί επιστήμονες προσδιορίζουν ότι τα πάντα έχουν διαμορφωθεί στην ηλικία των 6, 7 ή 8 χρόνων.

Η προσπάθεια πρέπει, επομένως, να γίνει προς αυτή την κατεύθυνση και όσο γίνεται πιο νωρίς μέσα στην οικογένεια. Όμως οι κοινωνικές αλλαγές που έχουν επέλθει, δημιούργησαν μία ανεξέλεγκτη κατάσταση. Εκείνο που χρειάζεται, κατά τον *Szabo*, είναι τάξη και αλλαγή. Από την ισορροπία ανάμεσα στους δύο αυτούς παράγοντες εξαρτάται η κοινωνική δικαιοσύνη, της οποίας η αντεγκληματική πολιτική αποτελεί ουσιώδες όργανο. Στην πράξη πρέπει να ενθαρρύνουμε τα μέτρα για την άνοδο και την προστασία της γυναίκας καθώς και του παιδιού.

Όσο για την αστυνομία, οι εγκληματολόγοι του Montreal ερευνούν πώς θα γίνει περισσότερο αποτελεσματική για την καταπολέμηση του εγκλήματος εμμένοντας, παράλληλα, στο σεβασμό των δικαιωμάτων που προστατεύονται από το Σύνταγμα.

Το τέταρτο και τελευταίο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο στο θέμα: «Εγκληματολογία και Κοινωνία».

Τη μάχη για μία Εγκληματολογία στην υπηρεσία μιας ανθρωπιστικής αντεγκληματικής πολιτικής ανέλαβαν στο Quebec και τον Καναδά καλοί στρατηγοί που διέθεταν στρατιώτες καλά καταρτισμένους, με καλό οπλισμό και σωστό προσανατολισμό.

Ο *Denis Szabo* τελειώνει εκθέτοντας μερικές βασικές του αρχές και πεποιθήσεις. Από αγάπη για την ελευθερία και από φόβο για την κομματική πειθαρχία, δεν ανακατέυθη ποτέ, μέχρι σήμερα, στην πολιτική. Πιστεύει ότι οι σύγχρονοι νέοι δεν διαθέτουν τη φαντασία και την τόλμη που είχαν οι νέοι της εποχής του. Όμως, ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι η ραστώνη του πνεύματος, οι υλικές ανέσεις, η απουσία συναγωνισμού.

Στο βιβλίο που παρουσιάζουμε, ο συγγραφέας κατάφερε να μας δώσει μία εικόνα του πληθωρικού *Denis Szabo*, ο οποίος, κυριολεκτικά, πέρασε από το σπαθί στο βιβλίο, αλλά και, παράλληλα, τη σύντομη ιστορία της επιστήμης της Εγκληματολογίας μετά τον πόλεμο μέχρι τις μέρες μας. Τα συγχαρητήρια στον *Marcel Fournier* αξίζουν γιατί, αν και μαθητής του *D. Szabo*, δεν «προφύλαξε» τον δάσκαλό του από ερωτήσεις δύσκολες αλλά επίκαιρες που απαιτούσαν μία μεγάλη δόση αυτοκριτικής. Αυτό είναι το χαρακτηριστικό των επιστημόνων του Κεμπέκ, και είναι προς τιμήν τους· το είχα παρατηρήσει κι εγώ προσωπικά και θα το χαρακτήριζα ως «πνευματική εντιμότητα».

Όσον αφορά τον *D. Szabo*, μπορεί να μη συμφωνούμε με τον τρόπο που χειρίζεται ορισμένες υποθέσεις. Ως χαρακτήρας, είναι ένα κράμα των επιδράσεων που δέχθηκε. Στις ρίζες βρίσκεται η νοσταλγική θύμηση της ακμάζουσας - πάλαι ποτέ - Αυστροουγγρικής Ένωσης. Στη συνέχεια η καθολική εκκλησία άσκησε μία καθοριστική επίδραση επάνω του και τον σημάδεψε για όλη του τη ζωή. Προσωπικά, πιστεύω ότι η θρησκευτική του πίστη αποτέλεσε, συχνά, σωτήριο φρένο σε αντιδράσεις που, λόγω του παρορμητικού του χαρακτήρα, μπορεί να καταντούσαν

ανεξέλεγκτες. Ήρθε, ύστερα, το χτύπημα από τα δεξιά με την υποταγή της Ουγγαρίας στους ναζί και το ολοκαύτωμα των Εβραίων. Ακολούθησε το χτύπημα από αριστερά με την κατοχή της Ουγγαρίας από τον Κόκκινο Στρατό.

Ο ατίθασος ελεύθερος χαρακτήρας του *Szabo* βρήκε καταφύγιο στο Βέλγιο και στην επιστήμη της Κοινωνιολογίας, από την οποία περίμενε εξηγήσεις για τα όσα ακατανόητα είχε ζήσει μέχρι τότε. Ευτύχησε να έχει δασκάλους με ευρύ πνεύμα που εκπροσωπούσαν όλο το φάσμα από το μαρξισμό μέχρι τον «πεφωτισμένο» συντηρητισμό.

Τότε πήρε τη μεγάλη απόφαση να περάσει από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Το παρθένο έδαφος του Κεμπέκ από πλευράς επιστημονικής έρευνας, αποτέλεσε μία ιδανική πρόκληση για τον *D. Szabo*. Ο πληθωρισμός του χρειαζόταν χώρο για να μπορέσει να πραγματώσει τις ιδέες του.

Με μεθοδικότητα και πείσμα και έχοντας αντιληφθεί τη σημασία της συνεχούς χρηματοδότησης για την έρευνα, ίδρυσε, πρώτα, τη Σχολή Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου του Montréal και κατόπιν το Διεθνές Κέντρο Συγκριτικής Εγκληματολογίας (CICC). Οι πόρτες για τις επιχορηγήσεις στις έρευνές του άνοιγαν διάπλατα, αφού ο *Szabo* είχε το χάρισμα να δείχνει τη χρησιμότητα αυτών που σχεδίαζε. Παράλληλα όμως έδειξε πόσο αντιλαμβανόταν τη σωστή επιλογή των συνεργατών του. Κοντά του πήρε ανθρώπους από όλες τις τάξεις όπως ο *Ellenberger*, ο *Frichette*, ο *Pierre Landreville*, η *M.A. Bertrand*, ο *A. Normandeau*, ο *M. Cusson*, ο *M. Leblanc*, ο *J.P. Brodeur*, ο *J. Rico*. Ένα εκλεκτό επιτελείο, που έδωσε μία σημαντική ώθηση στην επιστήμη της εγκληματολογίας. Όταν αναφέρει, συχνά, για τον στρατηγό που επιλέγει σωστά τους αξιωματικούς του, πιστεύω ότι εννοεί τον ίδιο.

Ασφαλώς, η ιδιότητά του ως «απάτριδος», όπως ο ίδιος αρέσκεται να αναφέρει, η χριστιανική του πίστη, ο έρωτας προς την ατομική ελευθερία και το πλαίσιο του Καναδά και του Κεμπέκ, όπου μεγαλούργησε, αποτέλεσαν ένα φραγμό για την εκδήλωση οποιασδήποτε τάσης αυταρχισμού.

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει αυτά που πρόσφερε στην επιστήμη της εγκληματολογίας. Κατάφερε να πείσει για τον αυτόνομο χαρακτήρα της και να την περάσει με το κεφάλι ψηλά μέσα από τις συμπληγάδες πέτρες του δικαίου, της ιατρικής και της απλής κοινωνιολογίας. Επέμεινε στο διεπιστημονικό της χαρακτήρα αλλά και στη χρησιμότητα και την αναγκαιότητά της. Αυτό επιτεύχθηκε, κατά τη γνώμη μου, γιατί ο *Szabo* και αυτοί που ακολούθησαν έμειναν προσκολλημένοι στην πραγματικότητα (βλ. τις δημοσιεύσεις του *M. Cusson*) αποφεύγοντας τις στείρες θεωρητικές κατασκευές. Αυτό, όμως, έγινε πάνω σε ένα στέρεο υπόβαθρο μιας σωστής κατάρτισης. Αναφέρει ότι, σήμερα, οι νέοι δεν μελετούν ιστορία και φιλοσοφία. Αυτό ισχύει, πράγματι, κατά κόρον στις ΗΠΑ όπου η ιστορική και φιλοσοφική κατάρτιση των νέων παιδιών είναι ανεπαρκέστατη. Το ότι η σύγχρονη ιστορία των ΗΠΑ αρχίζει εδώ και μερικούς αιώνες δεν είναι λόγος για να περιορισθούν μόνο σε αυτήν. Ας μη ξεχνάμε ότι οι περισσότεροι Αμερικανοί προέρχονται από άλλες χώρες.

Σήμερα, στην αγορά εργασίας του Κεμπέκ υπάρχουν 2.000 απόφοιτοι της Σχολής Εγκληματολογίας που έχουν στελεχώσει όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Είναι, ασφαλώς, βαρύ το φορτίο που μας αφήνει ο *D. Szabo*. Ελάχιστος φόρος τιμής προς εκείνον είναι να προχωρήσουμε απτόητοι προς την ίδια κατεύθυνση. Η μελέτη του εγκληματικού φαινομένου απαιτεί όλη την προσοχή και κατανόηση που έδειξε ο *D. Szabo*.

* [ΠοινΔικ Τεύχος 7/1999, Ιούλιος, 719 επ.](#)

1. *M. Cusson*, *La dimension comparative*, 1993, XXVI *Criminologie*, τ. 2, σελ. 7.

2. *Ibid.*

3. *D. Szabo*, Έγκλημα και Δικαιοσύνη το 2000, *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας* 33, 1990-1992, σελ. 5-10, (μεταφρ. *Χ. Ζαραφωνίτου*).

4. Πιο πρόσφατα, μπορούμε να αναφέρουμε την επαρχιακή επιτροπή έρευνας για το οργανωμένο έγκλημα (CECO) και τις ομοσπονδιακές Επιτροπές *Badgley* (σεξουαλικά εγκλήματα κατά των παιδιών) και *Fraser* (πορνεία και πορνογραφία).